

Плугатир Ірина Сергіївна,
ад'юнкт кафедри оперативно-
розшукової діяльності та національної
безпеки Національної академії
внутрішніх справ

ЗАПРОВАДЖЕННЯ РИЗИК-ОРІЄНТОВАНОГО ПІДХОДУ В ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ: МОВНІ ТА ПРАВОВІ АСПЕКТИ

Ризик-орієнтований підхід у публічному управлінні загалом і правоохоронній діяльності зокрема розглядають як концепцію, за якою управлінські рішення ґрунтуються на системному виявленні, ідентифікації, оцінці та ранжуванні ризиків з подальшим спрямуванням ресурсів на ті сфери, де ймовірність настання негативних наслідків є найвищою. У діяльності Національної поліції України та її оперативних підрозділів цей підхід покликаний забезпечити більш раціональний розподіл сил і засобів, пріоритизацію об'єктів уваги, підвищення рівня прогнозованості реагування та невідворотності відповідальності. В умовах дії правового режиму воєнного стану, коли інтенсивність загроз, динаміка криміногенної обстановки та ресурсні обмеження набувають особливої гостроти, ризик-орієнтований підхід перестає бути суто «технічною» управлінською технологією і стає одним із ключових інструментів заходів національної безпеки.

Українська мова виступає не лише засобом формулювання норм, а й інструментом конструювання правової реальності. Для ризик-орієнтованого підходу це означає, що кожне з понять у системі термінів, як, наприклад: «ризик», «фактор ризику», «критерії ризику», «рівень ризику», «оцінка ризику», «профілювання ризику», «ризик-орієнтований захід» тощо [1; 2], має бути змістовно вивіреном, однозначним та узгодженим у

межах самої системи. Відсутність точних дефініцій, надмірний рівень оцінювальності у формулюваннях, нечітке розмежування понять у законодавстві та відомчих актах призводять до того, що одну й ту саму мовну конструкцію по-різному сприймають нормотворці, правозастосувальники та адресати норми. Тому питання мовної стандартизації й термінологічної уніфікації ризик-орієнтованого підходу в діяльності Національної поліції України набувають не лише лінгвістичного, а й виразного правового виміру.

Ризик-орієнтований підхід у діяльності Національної поліції України, зокрема її оперативних підрозділів, передбачає зміну парадигми дій: від реагування на вже вчинене правопорушення до випереджального управління потенційними загрозами. На практиці йдеться про алгоритм, який включає збирання та аналітичну обробку інформації, формування переліку факторів ризику, встановлення критеріїв і рівнів ризику, побудову профілів ризику щодо певних категорій осіб, територій, об'єктів чи ситуацій, а також вибір комплексу заходів реагування, співмірних виявленому рівню ризику [3, с. 312]. Ці процеси формулюють в численних управлінських документах: планах, аналітичних довідках, профілях ризику, методиках оцінки ризиків, відомчих інструкціях, звітах про результати проведених заходів тощо. Відповідно, правнича мова цих документів визначає межі дискреції поліцейського, ступінь деталізації його повноважень і стандарт обґрунтування втручання в права людини.

Аналіз термінологічного забезпечення ризик-орієнтованого підходу дає підстави констатувати відсутність сталої та цілісної системи категорій. Одні й ті самі явища можуть позначатися різними термінами, або, навпаки, одна й та сама лексема позначає різні за змістом явища. Поширеними є формулювання на кшталт «значний ризик», «підвищений рівень ризику», «істотні загрози публічній безпеці», «інша інформація,

що свідчить про ризики», які не супроводжуються нормативно визначеними критеріями. Такі вислови, залишаючись декларативними, відкривають простір для надмірно оцінювальних суджень і нерідко ускладнюють як внутрішній контроль за законністю рішень, так і судовий перегляд дій поліції. Додатковим чинником є історично зумовлена наявність калькованих чи змішаних із російською мовою конструкцій, що не завжди відповідають сучасним тенденціям розвитку української правничої термінології.

Правове забезпечення ризик-орієнтованого підходу в діяльності Національної поліції України формується на кількох рівнях: відповідне законодавство, підзаконні нормативно-правові акти, відомчі накази, інструкції, методичні рекомендації. На законодавчому рівні зазвичай закріплюють лише загальні підходи до управління ризиками або загальні повноваження органів сектору безпеки й оборони. Більш детальна регламентація зосереджена у відомчих актах, де визначено конкретні процедури ідентифікації, оцінки та моніторингу ризиків, порядок використання профілів ризику в роботі оперативних підрозділів, форми облікових і звітних документів. Проте, саме на цьому, «мовно найщільнішому» рівні текстотворення можна спостерігати найбільший рівень фрагментарності, різноманітності формулювань і відсутність уніфікованого глосарію. Тому однакові за призначенням документи в різних підрозділах можуть бути оформлені з використанням різних термінів, що утруднює інтеграцію інформації та порівняльний аналіз результатів.

Умови правового режиму воєнного стану істотно загострюють вимоги до ясності, точності й однозначності правничої мови в актах, що регламентують діяльність поліції. З одного боку, воєнний стан передбачає розширення окремих повноважень правоохоронних органів, зокрема щодо превентивних заходів, перевірок, обмежень пересування та

інших втручань у права людини. З іншого боку, демократична правова держава зобов'язана гарантувати прозорість, передбачуваність і пропорційність таких втручань. Будь-яка нечіткість у конструкціях, що описують ризики, загрози, підстави для посилення контролю, критерії диференціації заходів, множить ризики зловживань і породжує правову невизначеність [4, с. 52]. Тому стандартизація мовних формулювань для позначення ризиків та пов'язаних із ними управлінських рішень, набуває статусу однієї з ключових гарантій дотримання прав людини в діяльності поліції під час дії правового режиму воєнного стану.

Окремого виміру проблематика набуває в контексті підготовки й підвищення кваліфікації особового складу Національної поліції України. Ризик-орієнтований підхід потребує не лише методичних знань у сфері аналізу даних та управління ризиками, а й розвиненої мовно-правової компетентності поліцейських. Йдеться про вміння коректно використовувати спеціальну термінологію в службових документах, чітко формулювати підстави та мотиви своїх рішень, розрізняти нормативно закріплені поняття і побутові або оцінювальні характеристики. Відповідно, навчальні програми для поліцейських мають включати модулі, присвячені сучасній українській правничій термінології в сфері управління ризиками, а також практику роботи з типовими формами документів, пов'язаних із ризик-орієнтованим підходом (плани, профілі ризику, довідки, рапорти, акти реагування).

Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що запровадження ризик-орієнтованого підходу в діяльності Національної поліції України неможливе без належного мовного й правового забезпечення, яке гарантуватиме ясність, однозначність і послідовність відповідних норм та відомчих приписів. Серед ключових проблем нині постають відсутність цілісної системи дефініцій, термінологічна неузгодженість між

різними рівнями нормативного регулювання, а також фрагментарність мовних стандартів у службових документах оперативних підрозділів. Для їх подолання доцільним є розроблення уніфікованого відомчого глосарію ризик-орієнтованих термінів, перегляд і гармонізація текстів нормативно-правових та внутрішньо-організаційних актів у частині, що стосується опису ризиків, а також системне впровадження у програми професійної підготовки поліцейських модулів з української правничої мови, зорієнтованої на управління ризиками. Реалізація цих пропозицій сприятиме не лише підвищенню ефективності ризик-орієнтованого підходу, а й утвердженню української мови як повноцінної мови юриспруденції та публічної безпеки.

Список використаних джерел

1. Гречаніченко О. О. Сутність та особливості застосування ризик-орієнтованого підходу в публічному управлінні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. № 23. С. 151–156. DOI: 10.32702/2306-6814.2020.23.151.
2. Бугайчук К. Л. Адміністративно-правове регулювання впровадження ризик-орієнтованого підходу в діяльність суб'єктів сектору безпеки та оборони України. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2025. № 2(109). С. 132–144. DOI: 10.32631/v.2025.2.11.
3. Реалізація філософії «Intelligence-led Policing» в системі кримінального аналізу Національної поліції України: монографія / Користін О., Швець Д., Бутко Б., Денисенко Б. та ін., за заг. ред. Користіна О. Є. Київ: «ВАІТЕ», 2024. 444 с.
4. Kennedy L. W., Caplan J. M., Piza E. L. Risk-Based Policing: Evidence-Based Crime Prevention with Big Data and Spatial Analytics. Oakland: University of California Press, 2018. 154 p.